

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БОРОТЬБИ

Юрій Носвий,

*аспірант відділу стратегій розвитку політичної системи
Національного інституту стратегічних досліджень*

У статті аналізується інформаційне законодавство України на предмет регулювання інформаційно-психологічної безпеки та боротьби.

Ключові слова: *інформаційно-психологічна боротьба, інформація, інформаційна безпека.*

This article analyzes information legislation of Ukraine for the purpose of regulation of information-psychological security and struggle.

Keywords: *information-psychological struggle, information, information security.*

Розвиток світової практики регулювання інформаційних відносин і включення в них України як суб'єкта міжнародного права актуалізувало розробку і впровадження інформаційного законодавства. Розвинені країни почали стандартизацію відносин з приводу інформації ще у 80-х рр. В Україні цей процес почався згодом у 90-х рр. Зіштовхнувшись із дійсністю хаотичного розвитку інформаційного простору з усією його постколоніальною складністю, держава пришвидшила у другій половині 90-х рр. «процеси кодифікації нормативно-правового регулювання сфери інформаційних відносин, концептуального обґрунтування підходів до розуміння інформаційної безпеки». [1, с. 81].

Чи достатньо нинішнє інформаційне законодавство регулює інформаційно-психологічну складову інформаційних відносин, адже дедалі більше суспільна свідомість зазнає впливу умисно сконструйованих відомостей про особливості соціальних відносин. Проаналізуємо вітчизняне законодавство на предмет захищеності прав та інтересів особи, суспільства і держави в інформаційно-психологічній царині і її захищеності від інформаційно-психологічної боротьби.

Інформаційне законодавство України на сьогодні вже має непоганий рівень розробки. Про це свідчить прийняття протягом останнього десятиріччя важливих актів, спрямованих на регулювання інформаційних відносин. Перелічимо основні акти інформаційного законодавства України.

Основою інформаційного законодавства є Конституція України. Важливу роль відіграє один із базових актів національної безпеки Закон України «Про основи національної безпеки України», Постанова Верховної Ради №3/97-ВР «Концепція (основи державної політики) національної безпеки» та Указ Президента № 105/2007 «Про Стратегію національної безпеки України».

Згідно з даними сайту Комітету Верховної Ради перелік законів України, що регулюють інформаційні відносини в Україні, такий: «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про авторське право та суміжні права», «Про інформаційні агентства», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про внесення змін і доповнень до положень законодавчих актів України, що стосуються захисту честі, гідності та ділової репутації громадян і організацій», «Про національну раду з питань телебачення і радіомовлення», «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України», «Про рекламу», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань забезпечення та безперешкодної реалізації права людини на свободу слова».

Інші законодавчі акти регулювання інформаційних відносин такі: «Про державну таємницю», «Про національну систему конфіденційного зв'язку», «Про захист інформації в автоматичних системах», «Про національний архівний фонд та архівні установи», «Про зв'язок», «Про захист суспільної моралі», «Хартія про партнерство заради інформаційних прав і свобод та захисту суспільної моралі», «Про національну програму інформатизації», «Державна програма забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003-2006 рр».

Слід згадати про укази Президента України, що є частиною інформаційного законодавства. Насамперед це Указ № 514/2009, яким затверджено Доктрину інформаційної безпеки України – один із важливих і очікуваних актів у царині регулювання інформаційних відносин. Перелік інших указів Президента України такий: № 377/2008 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 березня 2008 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України», № 891/2001 «Про деякі заходи щодо захисту державних інформаційних ресурсів у мережах передачі даних», № 928/2000 «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні». Пов'язані з інформаційним законодавством також такі укази

Президента: № 6/2009 «Про деякі невідкладні заходи щодо підтримки культури і духовності в Україні», № 1217/2000 «Про додаткові заходи щодо державної підтримки національного книговидавництва і книгорозповсюдження», № 816/98 «Про деякі питання державної підтримки книговидавничої справи».

Цей список інформаційного законодавства згрупуємо за рівнем висвітлення і регулювання інформаційно-психологічної проблематики та відповідно до видів державних концептуальних документів (за важливістю у системі законодавства). Групування переліку актів інформаційного права необхідне для того, щоб з'ясувати у їх текстах наявність інформаційно-психологічної проблематики та рівень її висвітлення. Таким чином, виокремимо чотири групи документів: основна, базова, пов'язана, дотична.

Конституція України є основним законом, норми якого є нормами прямої дії і основою для прийняття будь-яких інших законів та інших законодавчих актів, а тому її віднесено до групи «Основна». Інформаційна безпека і її складова – інформаційно-психологічна – є і невід'ємною складовою кожної сфери (політичної, економічної, екологічної тощо), і важливою самостійною цариною гарантування національної безпеки [2].

До групи «Базова» віднесено ті документи, в яких розглядаються керівні положення для національної та інформаційної безпеки: Закон України «Про основи національної безпеки України», Указ Президента «Про Стратегію національної безпеки України», Указ Президента, «Про Доктрину інформаційної безпеки України.

До групи «Пов'язана» віднесено документи, спрямовані на регулювання тих аспектів інформаційних відносин, зв'язок яких із інформаційно-психологічною проблематикою має важливе значення для її вирішення. До них віднесено закони України та укази Президента про державні інститути з регулювання відносин у царині інформації, про інститути суб'єктів інформаційних відносин, про різноманітні аспекти журналістської діяльності, про суспільну мораль, книговидавництво тощо.

Група «Дотична» об'єднує ті закони, які безпосередньо не мають стосунку до згаданої проблематики, однак є частиною інформаційного законодавства і пов'язані із забезпеченням передавання інформації: закони про авторське право, архіви, зв'язок, науково-технічну інформацію, програму інформатизації тощо.

У групі «Основна» важливими є такі статті Конституції: 10, 11, 12, 17. У ст. 10 закріплений державний статус української мови, що особливо важливо для обігу інформації в Україні в умовах постколоніального становища суспільної свідомості. В 11 статті йдеться про те, що держава сприяє розвитку культури українців та інших народів України. Інформаційно-психологічна боротьба (ІПБ)

повинна спрямовуватися на досягнення єдності народу України, запобігання проявам сепаратизму. У статті 12 йдеться про культуру закордонних українців. Особливо важливою є діаспора Росії. Стаття 15 забороняє цензуру. Це важливо з огляду на необхідність забезпечувати громадянам доступ до інформації. Стаття 17 містить важливу ідею про участь народу, а не тільки держави, в ІПБ: забезпечення інформаційної безпеки – справа держави й Українського народу [3]. Ці статті Конституції конкретизуються іншими законодавчими актами у царині інформаційних відносин.

Перейдемо до документів групи «Базова». Закон України «Про основи національної безпеки України» визначає основні засади державної політики безпеки у всіх сферах життєдіяльності. Згідно зі ст. 3 об'єктами національної безпеки є особа, суспільство, держава, їх культура та інформаційні ресурси. У ст. 6 цього закону визначено також пріоритети національних інтересів. Ст. 7 визначає загрози, що стосуються ІПБ. Наприклад, у зовнішньополітичній сфері: посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність, територіальні претензії з боку інших держав; у сфері державної безпеки: розвідувально-підбивна діяльність іноземних спеціальних служб; прояви сепаратизму, намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України та інші. В інформаційній сфері: прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації; поширення ЗМІ культури насильства, жорстокості, порнографії; розголошення державної та іншої, передбаченої законом, таємниці; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації [4].

Концепція (засади державної політики) національної безпеки України, прийнята у 1997 р., визначає основи політики захисту національних інтересів. Аналізуючи її текст, звернімо увагу на притаманні лише йому особливості. Бо наступні документи розроблялися на основі цієї Концепції. Актуальне і нині положення другого розділу «Національні інтереси України»: «розвиток української нації, історичної свідомості та національної гідності українців; розвиток етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності громадян усіх національностей, що складають Український народ» [5]. У третьому розділі «Загрози» цікавим є положення про наявність сепаратистських тенденцій у певних політичних сил. Також вже тоді була відмічена інформаційна експансія іноземних держав в Україну як загроза.

Указ Президента «Про Стратегію національної безпеки України», прийнятий 12 лютого 2007 р., позначений впливом свідомості «Помаранчевої революції». Цей документ як частина законодавства про національну безпеку відіграє важливу роль у процесі демократизації і досягнення Україною становища правової

держави, а також покликаний «відповідати викликам і загрозам ХХІ століття, її взаємодії з сучасними системами міжнародної і регіональної безпеки» [6]. У ньому відзначається, що інформаційна безпека є напрямом і засобом досягнення його мети – безпеки і розвитку України і вказується стирання межі між внутрішніми і зовнішніми аспектами безпеки та на посилення «несилових складових її забезпечення» у всіх сферах суспільства. Для України важливим є питання соборності, у вирішенні якого не останню роль відіграє саме ППБ, що є запорукою «забезпечення ефективного захисту інтересів особи, суспільства і держави» [6]. Їхні інтереси (висвітлено узгоджено із попередніми актами групи «Базова») в інформаційно-психологічній царині представлені приховано у загальних формулюваннях про захист та розвиток духовності. Це значний недолік цієї стратегії з огляду на розвиток інформаційного суспільства і зростання негативного впливу інформації на соціальні системи.

Загрози ближче до реалій України висвітлюють ІІ-проблематику. Передусім йдеться про «ціннісно-світоглядне розшарування українського суспільства, яке обумовлюється культурно-історичними відмінностями окремих регіонів України і поглиблюється наслідок спекуляцій на цій проблематиці з боку певних внутрішньо- і зовнішньополітичних сил, зокрема екстремістського спрямування» [6]. У пункті 2.8 мовиться про загрози саме інформаційного характеру: «посилюється негативний зовнішній вплив на інформаційний простір України, що загрожує розмиванням суспільних цінностей і національної ідентичності та недостатніми залишаються обсяги вироблення конкурентоспроможного національного інформаційного продукту» [6]. У третьому розділі «Стратегічні цілі, пріоритети та завдання політики національної безпеки» йдеться про досягнення національної єдності шляхом подолання культурних, мовних, етнічних та інших перешкод ідеєю спільності історичної долі, співпраці, успішності кожного від рівня консолідованості всього народу [6]. Українська мова згідно з Концепцією – мова держави та офіційного спілкування.

Доктрина інформаційної безпеки України дає важливу оцінку інформаційних відносин і значно наближається до розуміння і виокремлення ІІ-проблематики. У її вступі визнається, що в умовах глобалізації та міжнародної конкуренції інтереси держав зіштовхуються в інформаційному просторі, а технології роботи у ньому дозволяють завдати супротивникові шкоди негативним інформаційним впливом без застосування військової сили. Тому інформаційна складова набуває дедалі більшої ваги і від неї залежить розвиток України. Також вона наголошує на подвійності значення інформаційної безпеки, яка водночас є самостійною

складовою національної безпеки і складовою її інших елементів. Мета реалізації Доктрини – «створення в Україні розвиненого національного інформаційного простору і захист її інформаційного суверенітету». У переліку життєво важливих інтересів в інформаційній царині є безпосереднє відбиття ІІІ-складової. Так, інтересом особи Доктрина вважає «захищеність від негативного інформаційно-психологічного впливу». Власне, це перша згадка в офіційних документах сполучення «інформаційно-психологічний» [7].

У зовнішньополітичній сфері загрозами інформаційній безпеці є «поширення у світовому інформаційному просторі викривленої, недостовірної та упередженої інформації, що завдає шкоди національним інтересам України» та «зовнішні негативні інформаційні впливи на суспільну свідомість через засоби масової інформації, а також мережу Інтернет». Державній безпеці загрожують: «негативні інформаційні впливи, спрямовані на підрив конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів України» та «використання засобів масової інформації, а також мережі Інтернет для пропаганди сепаратизму за етнічною, мовною, релігійною та іншими ознаками». Воєнній сфері: «інформаційно-психологічний вплив на населення України, у тому числі на особовий склад військових формувань, з метою послаблення їх готовності до оборони держави та погіршення іміджу військової служби» та інші.

У розділі IV «Напрями державної політики у сфері інформаційної безпеки України» зроблено важливе методологічне нововведення порівняно з іншими законодавчими актами у галузі інформації. Діяльність держави у царині гарантування інформаційної безпеки поділено на три напрями, один із яких – власне інформаційно-психологічний. Два інші – технологічний розвиток та захист інформації. До ІІІ-напрямку належить забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина, створення сприятливого психологічного клімату в національному інформаційному просторі задля утвердження загальнолюдських та національних моральних цінностей.

Перейдімо до аналізу групи «Пов'язана». Сюди віднесено закони України та укази Президента про державні інститути з регулювання відносин у царині інформації, про інститути суб'єктів інформаційних відносин, про різноманітні аспекти журналістської діяльності, про суспільну мораль, книговидавництво тощо. Розгляньмо документи цієї групи.

Закон «Про інформацію» – найстаріший з інформаційного законодавства. ІІБ є інформаційною діяльністю і підпадає під дію цього закону. У ньому даються визначення основних понять

та регулюються відносини з приводу одержання, використання, поширення та зберігання інформації. Закон містить положення про принципи, напрями державної інформаційної політики, на основі яких були ухвалені всі інші документи інформаційної галузі права. ІПБ згідно зі ст. 12 і 13 може бути визнана як інформаційна діяльність, що може завдавати шкоди громадянам та державі Україна [8].

Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» визначає «основи діяльності друкованих засобів масової інформації (преси) в Україні, встановлює державні гарантії їх свободи» [9]. В Указі Президента «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 березня 2008 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України», прийнятого 23.04.2008 р., йдеться про перелік конкретних заходів, які необхідно здійснити з огляду на наявність проблем і викликів інформаційній безпеці. Більшість з них стосуються інформаційно-технологічної складової та реформування і діяльності органів виконавчої влади у галузі інформаційних відносин. Серед заходів, що стосуються ІП-аспекту, вирішено затвердити Державну програму формування позитивного іміджу України та підтримати розвиток культурних центрів при дипломатичних установах України за кордоном. Вирішено затвердити заходи щодо «розширення вітчизняного мовлення на території інших держав іноземними мовами» [9] та підтримувати інформаційну продукцію вітчизняного виробництва, зокрема українською мовою.

Закон України «Про телебачення і радіомовлення» регулює відносини суб'єктів телебачення і радіомовлення (СТБМ) [10]. Держава згідно зі ст. 4 не перешкоджає прикордонному мовленню мовами національних менших, прагне не допускати монополізації СТБМ, протегує вітчизняну інформаційну продукцію, якої за ст. 9 має бути не менше 50 %. Ст. 5 надає гарантії для свободи їх діяльності, забороняє цензуру. Ст. 6 тісно пов'язана із регулюванням ІП-проблематики на телебаченні та радіо: не допускається поширення державної таємниці, закликів до насильницької зміни конституційного ладу України тощо.

Закон України «Про інформаційні агентства» [11] регулює діяльність інформаційних агентств в Україні і повністю узгоджений із іншим інформаційним законодавством, особливо із Законом «Про телебачення і радіомовлення», зі ст. 6 збігається ст. 2 цього закону. Інформаційні агенції (ІА) відіграють впливову роль в інформаційному процесі. Закон України «Про національну раду з питань телебачення і радіомовлення» визначає, що Рада є наглядовим та регулятивним органом у галузі телерадіомовлення. ІПБ, що може розгорнутися за допомогою ТБ чи РМ, може бути припинена ще на початку

цього процесу через здійснення передбачених законом обов'язків члена Ради, зокрема за допомогою моніторингу передач ТБ і РМ на відповідність інформаційному законодавству (ст. 13) [12].

Для забезпечення прав на інформацію ухвалено Закон про «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України». СТБРМ створюється для «всебічного задоволення потреб суспільства в оперативній інформації, забезпечення плюралістичного характеру мовлення, зважаючи на національні традиції, морально-етичні принципи Українського народу». [13] Демократична суть СТБРМ повинна завадити проведенню операцій ПБ за її допомогою, таким чином суспільне мовлення стає джерелом об'єктивної повної інформації для суспільства в умовах цензурованої реальності ЗМІ. Закон України «Про рекламу» покликаний регулювати відносини стосовно реклами. Закон визначає такі терміни, як недобросовісна та прихована реклама, які можуть використовуватися в акціях ПБ. Згідно зі ст. 7 один із принципів реклами полягає у застосуванні таких її форм і методів, які не шкодять підсвідомості людині. Ст. 9 вимагає чіткої ідентифікації реклами, аби вона відрізнялася від інших видів інформації [14].

Закон України «Про захист суспільної моралі» покликаний надати «правові основи захисту суспільства від розповсюдження продукції, що негативно впливає на суспільну мораль» [15]. Згідно зі ст. 2 цього закону забороняється пропаганда війни, ворожнечі, насильної зміни конституційного ладу або цілісності України; заклики, що принижують або ображають націю тощо. Недоліком цього закону є надмірна увага до проблем інформації сексуального та еротичного характеру. Поширення в Україні інформації з-за кордону несе у собі небезпеку розмивання національної культури, яка сильно постраждала від російського радянського колоніалізму. Дивно, чому закон не забороняє пропаганду комунізму та неокомунізму.

Продовжує основну ідею останнього Закону «Хартія про партнерство заради інформаційних прав і свобод та захисту суспільної моралі». З метою захисту суспільної моралі Хартія має на меті: створювати умови для гармонійного розвитку молоді та недопущення негативного впливу на формування світогляду молодого покоління продукції засобів масової інформації (ст. 9) [16].

Указ Президента «Про деякі невідкладні заходи щодо підтримки культури і духовності в Україні» [17] спрямований на підтримку виконавчими органами влади української культури та культур національних меншин. Цей документ, прийнятий 06.08.1986 р., іде суголосно у практичній площині щодо таких двох актів міжнародних організацій, як Рекомендація № 5 ЮНЕСКО «Культура і національний суверенітет» [18] та Рекомендація

№ 23 ООН «Культурні цінності – духовні цінності» [19]. У них йдеться про те, що культура і культурна самобутність є важливою складовою політичного державного суверенітету. А у рекомендації № 5 мовиться, що неоколоніалізм має на меті знищення культури певної країни і є негативним явищем. Останнє дуже актуальне для України в контексті ІПБ, оскільки його прояви можна спостерігати у суспільній свідомості та соціальних практиках, що власне і полегшує вразливість нашого суспільства від ІПБ.

Розпорядження Кабінету Міністрів, Концепція, «Концепція Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2008-2011 роки» [20] покликана сприяти формуванню позитивного іміджу країни. Від поінформованості іноземних громадян, представленості України в інформаційному просторі за кордоном залежить сприйняття нашої країни та прийняті щодо неї рішення.

Група документів «Дотична» складається із законодавства у сфері інформаційно-технічного забезпечення національної безпеки (Закони України «Про національну програму інформатизації», «Про зв'язок», «Про науково-технічну інформацію», «Про національну систему конфіденційного зв'язку», Укази Президента «Про деякі заходи щодо захисту державних інформаційних ресурсів у мережах передачі даних», «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні), про державні інститути та їх діяльність (Закони України «Про національну раду з питань телебачення і радіомовлення», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації»), архіви, режим доступу до інформації, авторське право, укази Президента про підтримку національного книговидавництва, підтримку ЗМІ та журналістів, демократизацію законодавства щодо захисту честі, гідності та ділової репутації. Успіх проведення чи захисту від ІПБ залежить від належного рівня регулювання ІТ-аспекту національної безпеки, а також від інших суміжних із ним відносин з приводу інформації.

З проаналізованого видно, що українське інформаційне законодавство недостатньо висвітлює інформаційно-психологічну проблематику. Це пояснюється зокрема тим, що воно перебуває у процесі становлення. Його основу було закладено на початку Незалежності, у 1992 р., законами про інформацію та пресу. Держава та експертні кола продовжували розробляти інформаційну проблематику, внаслідок чого було прийнято кілька важливих постанов та законів, як-от «Концепція (основи державної політики) національної безпеки» (1997), «Про захист суспільної моралі» (2003), «Про основи національної безпеки України» (2003).

Однак найбільш плідний етап припав на президентство В. Ющенко. За його часів було прийнято найважливіші документи у царині інформаційної безпеки, зокрема Доктрина інформаційної безпеки України (2009 р.), рішення РНБОУ «Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України» (2008), Стратегія національної безпеки України (2007). Саме у цей період у документах уперше з'являється поняття «інформаційно-психологічний» і застосовується у Доктрині інформаційної безпеки як один із трьох напрямів державної політики у гарантуванні інформаційної безпеки. У більшості документів інформаційного законодавства інформаційно-психологічна проблематика висвітлена імпліцитно. Зважаючи на загрозливий стан інформаційної безпеки, автор вважає, що інформаційне законодавство терміново потребує розробки Проекту юридичної кваліфікації негативних інформаційно-психологічних впливів та Концепції інформаційно-психологічної безпеки України. Ці документи стануть черговим кроком до належного забезпечення інформаційної безпеки та ефективного захисту національних інтересів постколоніальної України.

1. В. Бегма, В. Малінко, К. Врубель. Концептуальні підходи до визначення категоріального апарату інформаційної безпеки / Бегма В. // Національна безпека: український вимір: щокв. наук. Зб. / РНБОУ, ІПНБ. – К., 2008. Вип. 1-2 (20-21). 2. Коментар до проекту Доктрини інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rainbow.gov.ua/news/942.html>. – Назва з титул. екрану. 3. Конституція України. – К.: Паливода А. В., 2009. – 48 с. 4. Закон України «Про основи національної безпеки України». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 39. 5. Постанова Верховної Ради №3/97-ВР «Концепція (основи державної політики) національної безпеки». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 10. 6. Указ Президента № 105/2007 «Про Стратегію національної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=105/2007>. – Назва з титул. екрану. 7. Указ Президента України № 514/2009, Доктрина інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U514_09.html. – Назва з титул. екрану. 8. Закон України «Про інформацію». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48. 9. Указ Президента України № 377/2008 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 березня 2008 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0010525-08>. – Назва з титул. екрану. 10. Закон України «Про телебачення і радіомовлення».

Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 10. **11.** Закон України «Про інформаційні агентства». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 13. **12.** Закон України «Про національну раду з питань телебачення і радіомовлення». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 48. **13.** Закон України «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 45. **14.** Закон України «Про рекламу». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 39. **15.** Закон України «Про захист суспільної моралі». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 14. **16.** Хартія про партнерство заради інформаційних прав і свобод та захисту суспільної моралі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0001120-09>. – Назва з титул. екрану. **17.** Указ Президента України Указ Президента України № 6/2009 «Про деякі невідкладні заходи щодо підтримки культури і духовності в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/8819.html>. – Назва з титул. екрану. **18.** Рекомендація № 5 ЮНЕСКО «Культура і національний суверенітет» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_734. – Назва з титул. екрану. **19.** Рекомендація № 23 ООН «Культурні цінності – духовні цінності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_739. – Назва з титул. екрану. **20.** Розпорядження Кабінету Міністрів, Концепція, «Концепція Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2008-2011 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=379-2007-%F0>. – Назва з титул. екрану.